

Соні Ботанічного саду НАН України (Київ)

Галина Станиціна, Ігор Загороднюк

Інститут археології Національної академії наук НАН України (Київ)

e-mail: galina.stanitsin@gmail.com; orcid: 0000-0002-1700-7220

Національний науково-природничий музей НАН України (Київ)

e-mail: zoozag@ukr.net; orcid: 0000-0002-0523-133X

STANITSYNA, G., I. ZAGORODNIUK. **Dormice of the Botanical Garden of the NAS of Ukraine (Kyiv).** — The article describes the findings of dormice (Gliridae, cf. *Glis glis*) in the territory of the National Botanical Garden of the NAS of Ukraine in Kyiv, located in the green zone of the Dnipro high bank slopes. There were three finds in total, all in the first half of the 1990s, all in autumn and winter, and all in the territory of the Vydubychi Monastery, from the side of a hornbeam grove. Two records came from a building and one record was a discovery of a hibernating dormouse in the leaves next to the building. The latter finding resulted in keeping the animal in captivity from November to May, during which time there was a three-fold increase in its body weight, which confirms the autumn breeding. Analysis of these data suggests the presence of a stable dormouse population in the area.

Вступ

Соні (Gliridae) належать до найбільш утасманичених гризунів, про яких не завжди є надійні факти. Це стосується і багатьох зелених зон Києва, де сонь реєструють не часто [Загороднюк 2003] або таких даних немає зовсім [Парнікова & Загороднюк 2023]. Стосовно території Національного ботанічного саду НАН України (НБС) інформація про сонь відсутня, попри два дослідження різних років з відловами гризунів [Рейнблат 1950; Гаврись 2011]. У статті вжито назву «соні» як назву родини, через неоднозначність визначень.

Мета роботи — описати випадки виявлення сонь на території НБС за матеріалами давніх спостережень, здійснених у першій половині 1990-х років, коли на території Видубицького монастиря базувався Інститут археології АН, і один з авторів статті (ГС) не раз мав справу з цими гризунами.

Опис знахідок

Відомості, відтворені нижче, базуються на прямих спостереженнях і контактних обстеженнях сонь, які пробиралися до Митрополичого корпусу, де був Архів ІААН, а один випадок оснований на знахідці молодої соні поруч з названим корпусом під кущем, де його знайшли в купі листя у стані гібернації приблизно у кінці жовтня і взяли на утримання.

Попередньо соні були виду *Glis glis*. Деталі знахідок такі:

1) на першому поверсі Архіву доросла соня їла грецькі горіхи, розгризаючи їх по лінії з'єднання. За деякий час вона застригла між архівними папками та не змогла вибратися: знайшли її вже загиблово; між папками знайшли й шкаралупу;

2) соню зловили на II поверсі архіву в ящику письмового стола і випустили на волю;

3) історія третьої соні була з її дорощуванням та тривалим утриманням, і цей випадок розглянуто далі докладніше.

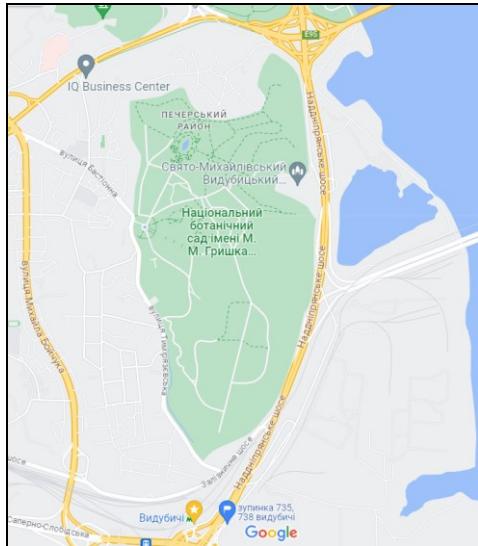

Рис. 1. Схема території Національного ботанічного саду імені М. Гришка (з сервісу Google Map) та позначення місць виявлення сонь.

Рис. 2. Вид зі схилу НБС (з району бузкових алеїй) на Видубицький монастир. Корпус під зеленим дахом (його праве крило) — місце, де виявляли й утримували сонь (1) у період існування на території монастиря Інституту археології НАНУ. Самих сонь знаходили на ділянці поруч (2), місце випуску навесні було біля нижнього входу до ботсаду (3).

До монастиря впритул підходить узлісся грабової діброви — типове міс-цезнаходження соня — розташоване у лісопарковій зоні Ботсаду, з південно-го боку від монастиря. Ботаніко-географічна ділянка «Ліси рівнинної частини України» закладена 1946 р. на площі 12 га, у її складі — «Грабова діброва» моделює поширені на Правобережжі угрупування широколистяних лісів. Пе-рший ярус утворений дубом черешчатим, другий — грабом звичайним. У під-ліску зростає ліщина...» (за сайтом НБС: <https://bit.ly/3LvtvI6>).

Історія соні, яку перетримували в неволі

Третю соню, ще дитинчам, у якого очі відкрилися, але ще були як щіли-ники, знайдено на території монастиря восени (приблизно наприкінці жовтня) поруч із алеєю, що йде попід лісом, під кущем з купою листя. Було холодно, при прогулянці алеєю уздовж кущів було помічено «мишеня», яке лежало на спині черевцем дотори, прикрите власним хвостом. Тварина виглядала мерт-вою, але, коли її потримали в руках, її хвостик ворухнувся, і звірятко забрали до приміщення на реабілітацію. По дорозі тварина відігрілася і почала вору-шитися. Її посадили в коробочку і забрали до домашнього звіринця.

У домашніх умовах звірка помістили до невеличкого акваріума, але майже одразу звір'я вибігло з нього, чіпляючись за цемент, що скріплював кути акваріума. Далі були кількаразові пригоди з пошуками та відловами зві-ра, який виявився дуже прудким. Врешті, його було посаджено у «хом'якову» клітку з біговим колесом; щодня його брали до рук, годували тим самим, що й хом'яків сирійських, які жили в сусідньому тераріумі.

Соня жила в неволі до травня–червня, в гібернацію не впадала, їй було тепло, було що їсти, було колесо, її пестили, спілкувалися з нею. Оскільки наблизався сезон експедицій, було вирішено відпустити звірка в ботсаду. Випустили його біля старої шовковиці, де були помічені й інші мишовиді гризуни та численні нори (ймовірно, це були полівки). Це місце було недалеко від нижнього входу до Ботсаду, по сусідству з Видубицьким монастирем (на фото, вміщенному вище, це лівий його край: див. рис. 2).

Обговорення

Порівняння різних фото соня та їхніх розмірів засвідчує, що мова має-ти про вовчка сірого (*Glis glis*), який є типовим для регіону і цього типу міс-цезнаходжень (зокрема й грабових дібров) і, понад те, саме для нього харак-терна сезонна синантропія [Зайцева 2014].

Як показав цей досвід, соня є відносно звичайним видом гризунів на те-риторії Ботанічного саду, принаймні у його нижній частині. Це може бути пов'язано з тим, що соні уникають виставкової частини саду, в якій є значний фактор турбування, постійні заходи з догляду за рослинами й висока частка чужорідних видів рослин. Okрім того, для цього виду важливими є місця зи-мівлі, включно з норами гризунів і листяною підстилкою.

Примітно, що у ті самі роки в Архіві часто відмічали землерийок — білозубок (*Crocidura* sp.). Одного разу вони залили у великий пластиковий ящик, де була килимова «доріжка», пойдена міллю. Ящик стояв на сейфі біля стіни, і білозубки змогли туди залили. Вони вийшли всю міль, але вибратися не змогли і загинули. Їх у ящику виявилося близько 5–6 особин. Виходячи з інших подібних реєстрацій, мова має йти про *C. suaveolens*.

Жодної нової інформації про сонь на території Ботанічного саду або суперечко зелених зон Києва, яка могла би з'явитися в Інтернеті на різних ресурсах, нами не виявлено. Детальний OSINT-пошук по таких джерелах, як iNaturalist, Ukrbin, Facebook тощо не дав нової інформації. Попри це, можна сподіватися, що умови існування в нижній частині Ботанічного саду є придатними для цих звірів, і їхня популяція тут збереглася.

Література

- Гаврись, Г. Г. 2011. Faуна хребетних тварин Національного ботанічного саду ім. М. М. Гришка: стан, фауністичні групи, шляхи збереження. *Науковий вісник НУБіП України. Серія Лісівництво та декоративне садівництво*, 164 (1): 112–121.
- Загороднюк, І. 2003. Дика теріофауна Києва та його околиць і тенденції її урбанізації. *Вестник зоології*, 37 (6): 30–38.
- Зайцева-Анциферова, Г. 2014. Синантропні тенденції в українських вовчків. *Праці Теріологічної Школи*, 12: 38–46. [CrossRef](#)
- Парнікова, І., І. Загороднюк. 2023. Теріофауна Лисої гори в Києві: ознаки збереженості та рівні синантропізації. *Novitates Theriologicae*, 16: 32–43. [CrossRef](#)
- Рейтблат, А. 1950. Мышевидные грызуны зелёных насаждений г. Киева и их роль в городском хозяйстве. *Праці Зоологічного музею КДУ*, 2: 97–102. (Серія: Наукові записки КДУ; Том 9).

Резюме

Станицяна, Г., І. Загороднюк. Соні Ботанічного саду НАН України (Київ): ліскулька. — Наведено описи знахідок сонь (Gliridae, cf. *Glis glis*) на території Національного ботанічного саду НАН України в м. Києві, що розміщений у зеленій зоні придніпровських схилів високого берега Дніпра. Всього було три знахідки, всі у першій половині 1990-х років, всі вони були осінньо-зимовими і стосувалися території Видубицького монастиря, з боку ділянки грабової діброви. Дві з них були в самій будівлі, одна пов’язана зі знахідкою соні в стані гіbernacії в листі поруч з будівлею. Остання знахідка завершилася тривалим утриманням звірків в неволі, з листопада по травень, коли це звірі виросло по масі тіла втрічі, що підтверджує осіннє розмноження. Аналіз цих даних дозволяє говорити про наявність стабільної популяції сонь.